

УДК 378.018.8
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.191-194

Товканець Ганна Василівна
доктор педагогічних наук, професор
кафедра теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна
tovkanec2017@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6191-9569>

Паук Іванна Василівна
вчитель початкових класів Іршавського ЗЗСО № 2
м. Іршава, Закарпатська область, Україна
ivannapauk13@gmail.com

КРИТЕРІЇ І РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. В статті обґрунтовано критерії (мотиваційний, теоретичний і практичний) і рівні (високий, середній, початковий, нульовий) готовності майбутнього вчителя початкової школи до роботи з батьками, до організації взаємодії з батьками учнів як стосовно впровадження різних форм соціально-педагогічної допомоги родині, так щодо корекції у процесі педагогічної освіти батьків. У процесі дослідження здійснено аналіз наукової літератури для визначення науково-теоретичного підґрунтя готовності майбутнього вчителя до роботи з батьками, проведено теоретичне узагальнення, систематизація – для обґрунтування соціально-педагогічних засад роботи з батьками учнів молодшого шкільного віку. На основі визначених рівнів та проведеного аналізу кількісно-якісних результатів експерименту зроблено висновок про необхідність активізації роботи з майбутніми вчителями початкової школи щодо поглиблення теоретичних знань відносно роботи з батьками, особливостей застосування сучасних методів і форм освітньої діяльності у початковій школі.

Ключові слова: майбутній вчитель початкової школи; готовність до роботи з батьками; взаємодія з батьками.

Вступ. Початкова освіта – перший освітній рівень, який закладає фундамент загальноосвітньої підготовки учнів. Відповідно до можливостей дітей молодшого шкільного віку початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільною ланкою, має забезпечити подальше становлення дитячої особистості, її інтелектуальний, соціальний і психофізичний розвиток. Забезпечення найбільш продуктивного виконання завдань початкової школи можливе за умови творчої співпраці вчителя початкової школи і батьків учнів. Професійна діяльність учителя початкової школи постійно пов'язана із сімейним вихованням та взаємодією з батьками учнів як стосовно впровадження різних форм соціально-педагогічної допомоги родині, так щодо його корекції у процесі педагогічної освіти батьків. На передній план у професійній підготовці вчителя виходять уміння та навички гуманізації шкільного середовища, гармонізації його взаємодії з соціумом. Багатогранність діяльності вчителя початкової школи передбачає оволодіння великим обсягом соціально-педагогічних, психологічних, законодавчо-правових знань та вмінь [1, с.42].

Організація роботи з батьками в освітньому закладі – багатоаспектна і має значні педагогічні можливості. Успіх в організації роботи з батьками великою мірою залежить від особистості й авторитету педагога, його професійності, високих моральних, людських якостей, вміння спілкуватись з батьками, з колегами, з дітьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, невирішеної раніше частини загальної проблеми. На актуальності проблеми роботи вчителя з батьками учнів наголошував видатний педагог В. Сухомлинський, який підкреслював, що в сім'ї «шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, вода-

ми якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи» [6, с.412].

У *Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття)* відзначено, що в основу національного виховання мають бути покладені принципи єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь, прищеплення поваги до батьків, жінки-матері; організації родинного виховання та освіти – як важливої ланки виховного процесу. Найбільш вдалою моделлю національної школи, яка б відповідала потребі часу та запити суспільства, є школа-родина. Це той тип школи, де діти, батьки, вчителі – один цілий організм, партнери, співробітники, однодумці. У новій національній освітньо-виховній системі школа-родина має на меті поєднати загальнолюдські цінності з національними.

Взаємодія школи і сім'ї як пріоритетний напрям освітньої діяльності визначений *«Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»* (2013), де зазначено, що «актуальними на сучасному етапі є реалізація в освітніх програмах ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес. Водночас зазначається що «залишається незадовільним стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низьким – рівень оплати праці працівників освіти і науки. Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє» [4].

Розглядаючи рівні готовності майбутнього вчителя початкової школи, зазначимо, що готовність до певного виду діяльності, зокрема педагогічної, фахівці розглядають як «цілеспрямований вияв особистісних властивостей людини, зокрема і переконань, поглядів, мотивів, почуттів, вольових та інтелектуальних якостей, знань, навичок, вмінь, установок. Така готовність є результатом ідейної, морально-політичної, психологічної і педагогічної професійної

підготовки» [3].

Під готовністю педагога до професійного спілкування з батьками дітей науковці розуміють якісну характеристику особистості майбутнього фахівця, до складу якого входять наступні компоненти: система діючих науково-теоретичних знань, у тому числі спеціальних знань у сфері теорії спілкування й сімейної педагогіки; володіння технікою спілкування на оптимальному рівні; наявність стійкої потреби в спілкуванні й здатності адекватно оцінювати мету, результат і процес діяльності [2].

Готовність майбутнього вчителя початкової школи до взаємодії з батьками школяра дослідниками розглядається в системі професійно-педагогічної культури й визначається як якісна характеристика професійно-педагогічної культури майбутнього учителя, обумовлена взаємовпливом різних компонентів: мотиваційного, теоретичного, практичного, ціннісного, технологічного, емоційно-вольового, рефлексивного тощо [1, с. 44].

Щодо змісту підготовки майбутнього спеціаліста до роботи з батьками важливою є думка Л. Хомич, яка розглядає його як комплексне новоутворення, в основі якого знаходиться програмно-цільовий метод планування й управління процесом навчання [7], і повинен: бути спрямований на досягнення головної мети навчання, становити органічну цілісну систему, утверджувати людину як найвищу соціальну цінність, забезпечувати ґрунтовний загальнокультурний розвиток особистості вчителя.

Мега статті: обґрунтувати критерії і рівні готовності майбутнього вчителя початкової школи до роботи з батьками.

Для з'ясування поставленої мети використано різні **методи наукового дослідження:** аналіз наукової літератури – для визначення науково-теоретичного підґрунтя готовності майбутнього вчителя до роботи з батьками; теоретичне узагальнення, систематизація досліджень – для обґрунтування соціально-педагогічних засад роботи з батьками дітей; кількісно-якісний аналіз результатів експерименту – для виявлення динаміки результатів та ефективності підготовки майбутніх вчителів до роботи з батьками.

Виклад основного матеріалу. Готовність студентів до роботи з батьками у початковій школі – це результат спеціальної підготовки, який є інтегрованою освітою особистості майбутнього вчителя початкових класів, що виникає при об'єднанні мотивів, професійних знань, умінь і навичок і педагогічного досвіду, адекватних вимогам відповідного направлення професійно-педагогічної діяльності до роботи з батьками учнів молодшого шкільного віку [3; 5, с.366]. Цілісність цієї освіти визначається повноцінним розвитком різних компонентів, ядром якого є усвідомлені дії майбутнього вчителя у розв'язанні проблем використання, або, краще, застосування освітніх технологій в організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.

Достатня сформованість складових компонентів досліджуваної готовності і їх цілісна єдність – показник необхідного рівня готовності майбутнього вчителя до роботи з батьками у початковій школі.

Визначення рівнів готовності студентів до роботи з батьками на основі розробки відповідних критеріїв їх оцінювання обумовлюється необхідністю забезпечення дієвої системи підготовки майбутніх учителів початкової школи. У визначенні нами знань і умінь, необхідних студенту – майбутньому вчителю початкової школи – у освітньому процесі ми взяли як критерії мотиваційний, теоретичний і практичний компоненти професійної готовності.

Основними критеріями ми виділили: мотиваційний, теоретичний і практичний, кожний з яких визначається наступними показниками.

1. Мотиваційний критерій: а) наявність позитивного відношення студента до роботи з батьками у початковій школі; б) направленість на розв'язання протиріч педагогічного процесу через доцільну організацію навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, та взаємодії з батьками.

Теоретичний критерій: а) знання умов педагогічної діяльності, спрямованої на роботу з батьками у початковій школі; б) знання можливих варіантів взаємодії учителя і батьків, узгодженість дій учителя і батьків у вихованні учнів молодшого шкільного віку; в) знання особливостей взаємодії учнів, педагогів і батьків у освітньому процесі; г) знання сутності роботи з батьками в школі.

Практичний критерій: а) уміння організувати роботу з батьками у початковій школі; б) уміння використовувати в організації в роботі з батьками різні форми діяльності; в) уміння здійснювати науково-пошукову роботу.

У період експериментального етапу дослідження для одержання даних стосовно мотиваційного і теоретичного компонентів готовності майбутнього вчителя до роботи з батьками використовувались методи: анкетування вчителів, учнів, студентів; порівняльний аналіз виховної роботи в початковій школі, аналіз конспектів і протоколів уроків, проведених у період практик «Пробні уроки», «Позакласні виховні заходи» безпосередньо перед читанням спецкурсу і після проходження педагогічної практики.

Відповідно до практичного компоненту готовності ми отримали дані за результатами спостереження та діяльністю студентів під час навчальних занять та проведенням ними роботи з батьками у колі, опитування вчителів, методистів, батьків, які працювали зі студентами під час проходження ними педагогічної практики.

У відповідності до визначених критеріїв і показників були означені рівні готовності студентів до роботи з батьками: нульовий рівень (НР), початковий рівень (ПР), середній рівень (СР) і високий рівень (ВР).

Високий рівень умовно визначає високий ступінь готовності студентів до роботи з батьками. Студенти, які досягли цього рівня, глибоко усвідомлюють значимість роботи з батьками, необхідність застосування різних методик освітньої діяльності у початковій школі, мають виражену направленість на застосування індивідуальних і колективних вправ, дискусії, доказовості своєї думки тощо. Вони мають глибокі теоретичні знання відносно визначень, суті роботи з батьками, особливостей їх застосування при вивченні будь-якого навчального предмета, що вивчається в початкових класах. Творчо застосовують набуті теоретичні знання при виконанні практичних завдань і на практиці, самостійно планують і застосовують технології щодо роботи з батьками в організації навчально-пізнавального процесу з молодшими школярами, вміють оперативно вносити корекції і перебудовувати заплановані завдання у залежності від конкретних умов уроку.

Студенти, яких ми віднесли до **середнього рівня**, усвідомлюють значимість організації роботи з батьками. Володіють достатньо стійкими теоретичними знаннями відносно визначень і суті освітнього процесу у початковій школі, особливостей їх застосування у навчально-виховному процесі початкової школи. Дають визначення з деякими неточностями, але проявляють активний інтерес до застосування техно-

логії, форм і методів роботи з батьками у початкових класах. Застосовують набуті теоретичні знання при виконанні практичних завдань і на практиці, але без видимих проявів творчого підходу. Намагаються самостійно планувати навчальний процес початкової школи, при цьому можуть обґрунтувати і мотивувати застосування завдань, вправ щодо роботи з батьками тощо.

Початковий рівень характерний для студентів, які, хоч і усвідомлюють, але не в повній мірі, суть роботи з батьками у початковій школі. Студенти цієї рівневої групи мають теоретичні знання щодо навчального процесу, особливостей застосування індивідуальних, фронтальних форм, проведення дискусії у роботі з батьками. Але все це наводять зі значними неточностями. Практичні роботи стосовно організації роботи з батьками виконують лише за зразком, репродукуючи наявні методичні розробки. В особистій практичній діяльності використовують лише деякі найпростіші вправи.

Нульовий рівень характерний для студентів, які не усвідомлюють необхідності роботи з батьками у початковій школі, не мають теоретичних знань стосовно роботи з батьками, особливостей застосуван-

ня форм та методів навчання у роботі з батьками у початковій школі. Для них характерне байдуже відношення до досліджуваної проблеми, вони не можуть дати визначень і пояснити сутність роботи з батьками. На практичних заняттях планують роботу за допомогою колег, або калькують їхню роботу, не вникаючи глибоко у зміст навчального матеріалу, використовують тільки найлегші, або найбільш уживані вправи стосовно роботи з батьками. В особистій практичній діяльності також використовують названі вище вправи.

На основі таких критеріїв нами проведено експериментальне дослідження щодо ефективності ефективності професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками.

У процесі формульовального експерименту застосовано технології інтерактивного, контекстового та партнерського навчання, традиційні та інтерактивні лекції і семінарські заняття; когнітивні тренінги, вебінари та коучі, навчальні проекти (створення відеосюжету «Для вчителя початкової школи: батьки і діти»); конкурси наукових робіт, змагання, вікторини та олімпіади. Результати експериментального дослідження відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця динаміки готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи з батьками (на основі даних експертної оцінки)

Критерії	Експериментальна група констатуючий експеримент, %				Експериментальна група формулюючий експеримент, %			
	високий	середній	початковий	нульовий	високий	середній	початковий	нульовий
Мотиваційний	21	40	35	4	26	48	26	4
Теоретичний	21	41	35	0	26	48	26	0
Практичний	26	44	26	4	35	56	9	0

Таким чином, на формульовальному етапі зафіксовано позитивні зміни, які полягають у наступному: в експериментальній групі за мотиваційним критерієм показники збільшилися за високим рівнем – на 5 %, за середнім рівнем – на 8 %; зменшилися – за початковим рівнем – на 9 %, за нульовим рівнем – на 4 %; за теоретичним критерієм показники збільшилися на 5 % за високим рівнем та на 4 % – за середнім рівнем; за початковим рівнем зменшилися на 9 %; за практичним критерієм показники збільшилися на 9% за високим рівнем, на 12 % - за середнім рівнем; зменшилися – на 17 % за початковим рівнем та на 4% за нульовим рівнем.

Статистичні дані засвідчують позитивну динаміку застосування форм і методів підготовки майбут-

ніх вчителів початкової школи до роботи з батьками учнів молодшого шкільного віку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження на основі визначених нами критеріїв та рівнів засвідчує необхідність активізації роботи з майбутніми вчителями початкової школи щодо поглиблення теоретичних знань відносно щодо роботи з батьками, врахування особливостей застосування сучасних методів і форм в освітній діяльності у початковій школі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі застосування та інтерпретації результатів експериментального дослідження щодо інноваційних форм і методів роботи з батьками в сучасному закладі загальної середньої освіти.

Список використаної літератури

1. Гущина Т.Ю. Формирование готовности будущего учителя к взаимодействию с неполной семьей школьника: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 Белгород. 1997. 261 с.
2. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія. Т. 1. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 400 с.
3. Красюк Л.В. Формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів у процесі моделювання педагогічних ситуацій: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2008. 209 с.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
5. Паук І.В., Товканець Г.В. Готовність майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з батьками як педагогічна проблема. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції : збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 жовтня 2019 року, м.Мукачеве). Мукачеве: МДУ, 2019. С.366–367.
6. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. К.: Радянська школа. Т.5. 1979. С. 410-414.
7. Хомич Л.О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ. 1999. 38 с.

References

1. Gushhina, T. Yu. (1997). *Formirovanie gotovnosti budushhego uchitelya k vzaimodejstviyu s nepolnoj sem`ej shkol`nika* [Formation of the readiness of the future teacher to interact with the incomplete family of the student Formation of the readiness of the future teacher to interact with the incomplete family of the student] (Unpublished candidate dissertation). Belgorod University. [in Russian].
2. Dubaseniuk, O.A. (2015). *Profesiina pedahohichna osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka* [Professional pedagogical education: methodology, theory, practice]. Zhytomyr State University named after I.Franko. [in Ukrainian].
3. Krasiuk, L.V. (2008). *Formuvannia osnov profesionalizmu maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi modeliuвання pedahohichnykh sytuatsii* [Formation of the foundations of professionalism of future primary school teachers in the process of modeling pedagogical situations] (Unpublished candidate dissertation). Institute of Higher Education of APS of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [National strategy for the development of education in Ukraine until 2021.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
5. Pauk, I.V., Tovkanets, H.V. (2019). Hotovnist maibutnoho vchytelia do pedahohichnoi vzaiemodii z batkami yak pedahohichna problema. [Readiness of the future teacher for pedagogical interaction with parents as a pedagogical problem]. Proceedings of 3d International scientific-practical conference "Osvita i formuvannia konkurentospromozhnosti fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsii" (24-25 october 2019, Mukachevo), pp. 366-367. Mukachevo State University. [in Ukrainian].
6. Sukhomlynskyi, V. (1979). *Batkivska pedahohika* [Parental pedagogy]. Vol. 5. Radianska shkola. . [in Ukrainian].
7. Khomych, L.O. (1999). *Systema psykholoho-pedahohichnoi pidhotovky vchytelia pochatkovykh klasiv* [The system of psychological and pedagogical training of primary school teachers The system of psychological and pedagogical training of primary school teachers] (Unpublished doctoral dissertation). M.Drahomanov National Pedagogical University. . [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2020 р.

Стаття прийнята до друку 22.09.2020 р.

Tovkanets Anna

Doktor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of Theory and Methods of Primary Education
Mukachevo State University
Mukachevo, Ukraine

Pauk Ivanna

Primary School Teacher of Irshava school № 2
Irshava, Transcarpathian region, Ukraine

CRITERIA AND LEVELS OF READINESS OF A FUTURE TEACHER TO WORK WITH PARENTS PRIMARY SCHOOL

Abstract. The article substantiates the criteria and levels of readiness of the future primary school teacher to work with parents, to organize interaction with parents of students both in relation to the introduction of various forms of socio-pedagogical assistance to the family and correction in the pedagogical education of parents.

The main criteria in the experimental study are motivational, theoretical and practical. In accordance with the defined criteria and indicators, the levels of readiness of students to work with parents were determined: zero level (ZL) – students are not aware of the need to work with parents in primary school, do not have theoretical knowledge about working with parents; initial level (IL) – students are not fully aware of the essence of working with parents in primary school, intermediate level (IL) – students have a fairly stable theoretical knowledge about the definitions and essence of working with parents and the peculiarities of their application in the educational process of primary school ; high level (HR) – deep awareness of students of the importance of working with parents, the need to use different methods of educational activities in primary school.

In the course of the research the scientific literature was analyzed to determine the scientific and theoretical basis of the future teacher's readiness to work with parents, theoretical generalization, systematization – to substantiate the socio-pedagogical principles of working with parents of primary school children. Statistical data showed a positive dynamics of the experimental study.

Based on certain levels and analysis of quantitative and qualitative results of the experiment, a conclusion was made about the need to intensify work with future primary school teachers to deepen theoretical knowledge about working with parents, features of modern methods and forms of educational activities in primary school. It is emphasized that the organization of work with parents in an educational institution is multifaceted and has significant pedagogical opportunities. Success in organizing work with parents largely depends on the personality and authority of the teacher, his professionalism, high moral, human qualities, ability to communicate with parents, colleagues, children.

Key words: future primary school teacher; readiness to work with parents; interaction with parents of primary school students.